

Esivalta ja uskonnollisen vähemmistön horjumaton identiteetti

Mika Sivonen: "Me inkerikot, vatjalaiset ja karjalaiset". Uskonnollinen integrointi ja ortodoksisen vähemmistön identiteetin rakentuminen Ruotsin Inkerisissä 1680–1702. SKS 2007, Helsinki. 259 s.

■ Ruotsin valtakunnan laajeneminen itään 1600-luvun alussa toi yksiselitteisen luterilaiseksi määritellyn kuningaskunnan alaisuuteen täysin toista kirkkokuntaa edustavan vähemmistön. 1680-luvun koittaessa Ruotsin kuningas katsoi – monen muun eurooppalaisen hallitsijan tavoin – että oli tullut aika ratkaista lopullisesti tällaisesta uskonnollisesta monimuotoisuudesta koituvat ongelmat. Aikakauden yhteiskunnille keskeisen ongelman ratkaisuyrityksistä seurasivat ne tapahtumat ja se perityn identiteetin puolustaminen, joita Mika Sivonen väitöskirjassaan *"Me inkerikot, vatjalaiset ja karjalaiset"* tarkastelee.

Sivonen on kiinnostunut keskushallinnon ja Inkerin provinssin asukkaiden välisistä suhteista nimenomaan vähemmistön kollektiivisen identiteetin rakentumisen näkökulmasta. Hän pyrkii selvittämään ortodoksisten inkerikkojen ja vatjalaisten reaktioita esivallan taholta tulleeseen uskonnolli-

seen painostukseen, analysoi näitä reaktioita kollektiivisen identiteetin ilmauksina ja punnitsee tämän identiteetin osatekijöiden – uskonnon, kielen ja aineellisen kulttuurin – suhteellista painoarvoa.

Väitöskirja liittyy kolmen viime vuosikymmenen aikana kehittyneeseen varhaismodernien kollektiivisten identiteettien tutkimuksen perinteeseen ja jatkaa myös 1600-luvun Ruotsissa harjoitetun yhtenäistämispolitiikan tarkastelua. Inkeri tarjoaakin huomionarvoisen tutkimuskohteen, koska siellä identiteettien muotoutuminen oli historiallisista, uskonnollisista ja kielellisistä tekijöistä johtuen erityisen monimutkaista. Sivonen tuo uskonnollisten, etnisten ja kansallisten identiteettien tutkimukseen tuoretta näkökulmaa toisaalta aikaisemman tutkimuksen onnistuneen synteesin, toisaalta laajan arkistoaineiston käytön ja omaperäisen analyysin ansiosta.

Uutta näkökulmaa tarjoaa etenkin pyrkimys rekonstruoida alueen asukkaiden reaktioita esivallan uskontopoliittisiin toimiin ja tulkita nämä reaktiot identiteetin ilmauksiksi. Sivonen erittelee niitä käsitteellisiä ilmauksia, joita toisaalta esivalta identiteetinrakennusprojektissaan käytti ja toisaalta alueen asukkaat identiteeteilleen antoivat. Lähdeteksteissä ilmeneviin kielenkäytön nyansseihin, niitä selittäviin konteksteihin ja ajan myötä tapahtuvaan käsitteelliseen muutokseen on kiinnitetty erityistä huomiota. Käsitteiden merkitysten analyysi paljastaa aiemman tutkimuksen tuloksia vahvistavia mutta osittain myös niiden

uudelleenarviointiin johtavia seikkoja ortodoksivähemmistön identiteetistä.

Aikaisemman nationalismitutkimuksen tarkastelu olisi kuitenkin ajoittain kaivannut selkeämpiä kannanottoja siinä esitettyjen, toisenlaisista konteksteista kumpuavien tutkimustulosten ja eri tarkoituksissa esitettyjen teorioiden soveltuvuudesta juuri Inkerin tapaukseen. Tapahtumien liittäminen yleiseurooppalaisiin konteksteihin – siis aikakaudelle tyypillisen uskonnon ja politiikan monitahoisen vuorovaikutuksen laajempi huomioon ottaminen – olisi puolestaan tehnyt ruotsalaisen esivallan toimista helpommin ymmärrettäviä. Inkerin nostaminen puhdasoppisuuden ajan eurooppalaista vähemmistöpolitiikkaa havainnollistavaksi tapaukseksi olisi tehnyt tutkimuksesta kansainvälisen vertailun näkökulmasta vielä kiinnostavamman.

Ruotsalainen hallinto Inkerissä tuotti nimittäin Euroopan mittakaavassa poikkeuksellisen monipuolisia lähdeaineistoja, joiden avulla voidaan tutkia muun muassa talonpoikaisväestön reaktioita esivallan identiteetinrakennusprojektiin. Sivosen käyttämät alkuperäislähteet – esivallan sisäinen kirjeenvaihto, rahvaan valitukset, tutkintakomission raportit, aikalaiskirjallisuus ja kärjäpöytäkirjat – ovat moninaisia. Painettua, ennen muuta Johannes Gezelius nuoremman tuottama aineistoa olisi tosin ollut mahdollista käyttää laajemminkin. Myös jonkinlainen arvio venäläisten lähteiden käyttämisen mahdollisuuksista olisi ollut paikallaan.

Arkistolähteiden analyysi on joka tapauksessa tuottanut kiinnostavia tuloksia. Sivonen osoittaa, että inkerikot ja vatjalaiset esittivät itsensä mieluiten erillisenä 'venäläisenä' tai 'kreikanuskoisena' kansakuntana suhteessa siihen luterilaiseen suomalaiseen kansakuntaan, johon ruotsalainen esivalta pyrki heidät integroimaan. Tässä yhteydessä olisi kenties voitu vielä selvemmin eksplikoida, että modernin kansallistunteen sijasta 'kansakunnasta' puhuttaessa oli kysymys ennen muuta uskonnollisen vähemmistön oikeuksien puolustamisesta. Ruotsalainen esivalta puolestaan painotti kielen merkitystä erotellessaan alun perin luterilaisina ja siis 'väärinä' ortodokseina pitämiään inkerikkoja ja vatjalaisia 'oikeista' venäjänkielisistä ortodokseista. Sivonen tekee perusteellista analyysia kielellisen erottelun ja uskonnollisen integroinnin ideologiasta, sen käytännön strategioista ja myös ulkopoliittisia suhdanteita seuranneesta tendenssimäisyydestä. Esivalta piti kieltä uskonnon ja poliittisen lojaalisuuden opettamisen välineenä, paikallisväestö sen sijaan uskontoa itseymmärryksensä perustana. Tässä yhteydessä olisi ollut mahdollista problematisoida laajemminkin rukouspäivien poliittista merkitystä ja tästä seurannutta esivallan tiukkaa suhteutumista inkeriläisten pyhäpäivänrikkomuksiin.

Inkerin asukkaiden näkökulmaa tutkimukseen välittävät talonpoikien valitukset ja tutkintakomission asiakirjat. Muun muassa asukkaiden symbolisia protesteja esivallan toimia vas-

taan tulkitaan taitavasti. Venäläinen papisto muodosti linkin Inkerin suomensukuisia kieliä puhuneiden ortodoksien ja venäläisen kulttuurin välillä, ja ruotsalainen esivalta pyrki eri tavoin murtamaan tämän yhteyden. Paikallistason käräjäaineiston tarkastelu ei sen sijaan tarjoa todisteita mistään laajalle levinneestä luterilaisten ja ortodoksisten asukkaiden välisestä skismasta.

Kokonaisuutena Mika Sivosen väitöskirja on hyvä tutkimus, joka lähteiden uudenlaisen lukutavan ansiosta tuottaa uutta tietoa tapahtumahistorian osalta jo varsin hyvin tunnetun 1600-luvun Inkerin asukkaiden identiteeteistä. Se tarjoaa myös hyvät lähtökohdat liittämään aihe osaksi laajempaa kansainvälistä historiatieteellistä keskustelua toisaalta varhaismodernien uskonnollisten, kulttuuristen, poliittisten ja kansallisten identiteettien keskinäisestä vuorovaikutuksesta, toisaalta käsitteanalyysistä identiteettitutkimuksen menetelmänä.

Pasi Ihalainen